

KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

SAMISK TEGNSETT OG IT

RAPPORT FRA ARBEIDSGRUPPE

FEBRUAR 2002

1	BAKGRUNN	3
1.1	Tekniske problemer	3
1.2	Internasjonale konvensjoner og nasjonal lovgivning	3
2	ARBEIDSGRUPPENS SAMMENSETNING OG MANDAT	5
3	eNORGE	6
4	PROBLEMER FOR BRUKERE AV SAMISK I OFFENTLIGE REGISTRE OG FORVALTNING	8
4.1	Brønnøysundregistrene	8
4.1.1	Behov	8
4.1.2	Hindringer	8
4.1.3	Vurdering i forhold til Stadnamnlova	8
4.1.4	Konklusjon	9
4.2	Biblioteksektoren	9
4.2.1	Problem	9
4.2.2	Løsninger	10
5	GENERELLE LØSNINGER - UNICODE	11
5.1	Problemer til tross for innføring av Unicode	12
5.2	8-bits tegnsett	12
6	ODIN OG ANDRE OFFENTLIGE DOKUMENTER	13
6.1	Krav til offentlige nettsteder	13
7	TASTATUR	14
8	VURDERINGER	15
9	ARBEIDSGRUPPENS FORSLAG TIL TILTAK	16

1 Bakgrunn

Samisk språk og kultur er i en revitaliseringsfase etter lang tid med undertrykkelse og fornorsking. Aktiv bruk av samisk språk står sentralt i den videre utvikling av samisk kultur. Norge har gjennom ratifiseringer av internasjonale konvensjoner og gjennom nasjonal lovgivning forpliktet seg til å sette i gang tiltak for å verne og styrke samisk språk. Kommunal- og regionaldepartementet påpeker i St.prp. nr. 1 (2000-2001) at for å bevare og videreutvikle samisk språk, er det nødvendig at samisk blir et funksjonelt språk på flere arenaer, bl.a. innen IT.

1.1 Tekniske problemer

Det nordsamiske alfabetet har syv bokstaver som ikke finnes i det norske alfabetet. Disse er á, č, đ, ŋ, š, ʦ og ž¹. Hittil har spesialprogrammer blitt brukt for å kunne skrive med samiske tegn på datamaskiner. Disse spesialprogrammene har vært både vært kostbare og teknisk sett problematiske for samiske databrukere. Løsningene har hittil heller ikke vært tilfredsstillende for utveksling av data mellom programmer og ulike brukere. De har forutsatt at mottakere av samiskspråklig elektroniske dokumenter har hatt de samme spesialprogrammene installert. Det har inntil nylig ikke vært mulig å bruke samisk på internett eller i e-post.

Problemer med spesialtegn og IT er et problem for de fleste europeiske språk som ikke bruker det engelske alfabetet. Problemet har vært der siden skrivemaskinen ble innført. Med innføringen av EDB fortsatte problemene.

1.2 Internasjonale konvensjoner og nasjonal lovgivning

Artikkel 27 i FN-konvensjonen fra 1966 slår fast at:

I de stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.

Denne konvensjonen er sentral da det følger av menneskerettsloven fra 1999 at konvensjonen skal gjelde som norsk lov.

ILO-konvensjon nr. 169 Om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater ble ratifisert av Norge den 20. juni 1990. I artikkel 28 heter det bl.a.:

¹ aksent-a , tsje, the, eng ,esj, te (ustemt the) og edsj.

3 . Det skal treffes tiltak for å bevare og fremme utvikling og bruk av de opprinnelige språk for vedkommende folk.

Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk ble vedtatt av Europarådet 5. november 1992. Samtykke til ratifikasjon ble for Norges del gitt ved kgl. res. av 1. oktober 1993. Pakten trådte i kraft 1. mars 1998.

Formålet med pakten er å verne om minoritetsspråk for på den måten å bevare europeiske kultur som sammensatt og mangeartet. Vi vil spesielt vise til konvensjonens artikkel 7 :

[P]artene [skal] basere sin politikk, lovgivning og praksis på følgende mål og prinsipper:[...]

c. behov for besluttsom handling for å fremme regions- eller minoritetsspråk for å verne dem;

d. lettelse og/eller oppmuntring i bruken av regions- eller minoritetsspråk, muntlig og skriftlig, i privat og offentlig virksomhet.

Del III i minoritetsspråkpakten inneholder mer omfattende og detaljerte bestemmelser som legger konkrete plikter på myndighetene om bruk av minoritetsspråk på ulike felt, blant annet innen utdanning, rettsvesen og den offentlige forvaltningen. For Norge er del III i pakten gitt virkning for samisk ved ratifikasjonen.

Grunnlovens §110 a etablerer en plikt for at statlige styresmakter skal legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen kan ”sikre og utvikle sit Sprog, sin kultur og sit Samfunnsliv.”

Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) ble vedtatt 12. juni 1987. Lovens målsetting er å legge forholdene til rette for at samene selv kan sikre eget språk, kultur og samfunnsliv. Lovens kapittel 3 om samisk språk trådte i kraft 1. januar 1992. Bakgrunnen for lovforslaget var at bruken av samisk språk tidligere var i tilbakegang, og at dette truet hele eksistensen til samisk kultur. Formålet med samelovens språkregler er å sikre grunnlaget for samisk språk og å legge forholdene til rette for videreutvikling og økt bruk av samisk. Loven skal videre sikre innbyggerne grunnleggende rettigheter vedrørende bruk av samisk.

Reglene i sameloven kap. 3 bygger på det grunnsyn at samisk og norsk språk er likeverdige og bør være likestilte språk, jf. Ot.prp. nr. 60 1989-90. De fleste konkrete reglene om likestilling skal gjennomføres i et nærmere fastsatt forvaltningsområde for samisk språk. Reglene gjelder i utgangspunktet både for statlige og kommunale organer, og innebærer for eksempel utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet, og at lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning skal oversettes til samisk.

2 Arbeidsgruppens sammensetning og mandat

Arbeidsgruppen ble opprettet 19. oktober 2000 med følgende mandat:

Arbeidsgruppen skal med utgangspunkt i regjeringens plan for IT-satsingen, eNorge, kartlegge behov, problemer og hindringer i anvendelsen av samisk tegnsett i IT-sammenheng. Dette gjelder ved bruk av nord-samisk tegnsett i programvare og registre. Forslagene skal danne grunnlag for tiltak til eNorge-planen.

Sametinget, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, Kulturdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet ble invitert til å delta i arbeidsgruppen.

Følgende har deltatt på møtene:

Arbeids- og administrasjonsdepartementet

➤ Informasjonsrådgiver Kirsti Aarseth , Fylkesmannen i Finnmark

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet:

➤ Rådgiver Sverre O. Johansen

➤ Rådgiver Ketil Nordgård

Kommunal- og regionaldepartementet:

➤ Underdirektør Ninni Kate Rognli

➤ Førstekonsulent Erik Mosli

Kulturdepartementet

➤ Rådgiver Eivind Lorentzen

➤ Førstekonsulent Marie Helene Korsvoll

Nærings- og handelsdepartementet

➤ Førstekonsulent Espen Arneberg Børset

Sametinget

➤ Underdirektør Rune Fjellheim

➤ Førstekonsulent Pål Hivand

Arbeidsgruppen har avholdt tre møter. Sametinget har deltatt gjennom videokonferanse.

3 eNorge

eNorge er regjeringens samlede plan for å fremskynde utviklingen av informasjons- og kunnskapssamfunnet i Norge. eNorge versjon 1.0 ble lansert i juni 2000. Planen ble fulgt opp med eNorge 2.0 i desember 2000 og eNorge 3.0 i juni 2001. For mer informasjon se www.enorge.dep.no

En rullerende plan må stadig oppdateres i tråd med identifiserte behov. Etter at eNorge 1.0 ble lagt fram, ble det f. eks. påpekt manglende tiltak for å ivareta og videreutvikle samisk språk, og for lite fokus på kommunesektoren. Fra versjon 2.0 er det forsøkt å ivareta disse manglene.

I planen heter det bl.a.:

[...]Globaliseringen skaper også en språklig utfordring. Å ivareta norske språk er viktig, samtidig som vi må la oss berike av den språklige påvirkningen utenfra. Regjeringen ønsker en dialog med Sametinget for å sikre samisk språk og innholdsproduksjon, og ser det som viktig å arbeide for språkstyrking i vid forstand. Innholdsproduksjon og språkteknologi er viktige satsingsområder. Regjeringen vil medvirke til at norske kulturleverandører – også massemedier – møter de kulturelle og økonomiske kravene som informasjonssamfunnet stiller.[...]

Videre heter det:

[...]Det er også en stor oppgave å utvikle samisk innhold på nettet og å ivareta samisk språk og kultur i den moderne verden.[...]

Av tiltak hvor man har et samisk perspektiv er:

2.1.6 Foreslå løsninger på problemer knyttet til bruk av nordsamiske tegn i programvare og registre,

2.1.7 Vurdere utarbeidelse av språkpolitiske tiltak for samisk språk og IKT.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet har ansvaret for følgende tiltak i eNorge:

3.2.9 Utvikle infrastruktur ved statlige samiske videregående skoler.

3.2.10 Utvikle digitale læremidler på samisk

3.2.11 Utvikle et samisk skolenett.

Det er flere prosjekter i gang for å følge opp tiltakene, særlig vedrørende digitale læremidler på samisk.

4 Problemer for brukere av samisk i offentlige registre og forvaltning

Regjeringen har satt som mål at elektroniske tjenester skal være hovedløsningen i forvaltningen i løpet av 2003. For at samiskspråklige brukere fullt ut skal kunne benytte dette, er det en forutsetning at samiske tegnsett kan brukes i alle ledd.

4.1 Brønnøysundregistrene

Brønnøysundregistrene er Norges sentrale registeretat med ansvar for flere statlige edb-registre. Disse er:

Regnskapsregisteret, Konkursregisteret, Ektepaktregisteret, Gebysentralen, Gjeldsordningsregisteret, Enhetsregisteret, Oppgaveregisteret, EMAS (frivillig ordning for miljøregistrering) og Jegerregisteret.

4.1.1 Behov

Det har vært satt fram ønske og krav om å kunne bruke samiske tegn ved registrering av firmanavn i enhetsregisteret.

4.1.2 Hindringer

Enhetsregistrene har ikke tillatt bruk av samiske tegn ved registrering av firmanavn. Begrunnelsen har vært at dette ikke er teknisk mulig, og at samiske tegn ville vanskeliggjøre søk, både innenlands og utenlands.

4.1.3 Vurdering i forhold til Stadnamnlova

Det har vært stilt spørsmål om man ut fra Stadnamnlova kan pålegge Brønnøysundregistrene å registrere bedriftsnavn med samiske tegn. Bruk av stedsnavn er regulert i § 3 i Stadnamnlova og forskrift av 5. juli 1991 nr. 456 kapittel III. § 3 første ledd første punktum slår fast at ” *Når skrivemåten av eit stadnamn er fastsett etter denne lova og ført inn i stadnamnregisteret, skal skrivemåten brukast av alle offentlege organ, selskap som det offentlege eig fullt ut, og stiftingar som er oppretta av det offentlege...* ” Dette innebærer at det bare er organ med tilknytning til stat eller kommune som har plikt til å bruke den fastsatte skrivemåten av et stedsnavn i virksomheten sin. Private rettssubjekt trenger ikke å benytte den offentlig fastsatte skrivemåten av et stedsnavn med mindre det har offentlige forvaltningsoppgaver. Offentlige organ er forpliktet å bruke skrivemåten av et stedsnavn som er fastsatt etter reglene i §6 flg. og som er ført inn i stadnamnregisteret. I andre tilfelle skal de navneformene som var i bruk av det offentlige når loven tok til å gjelde, brukes.

For bruken av samiske og finske stedsnavn har loven nærmere regler i § 3 andre ledd. Det heter her at ” *Samiske og finske stadnamn som blir nytta blant folk på staden, skal til vanleg brukast av det offentlege på kart, skilt, i register m.m., saman med eventuell norsk namneform.* ”

Som en oppsummering kan man si at det offentlige er forpliktet til å bruke samiske stedsnavn som er fastsatt etter loven og som står oppført i stadnamnregisteret. Ved fastsettingen av navnet skal man bruke gjeldende rettskrivingsprinsipp for samisk, jf. § 4, noe som vil kunne innebære bruk av samiske tegn. Utgangspunktet blir derfor at offentlige organ må bruke den samiske skrivemåten med samiske tegn i sin virksomhet. Plikten gjelder bare der det offentlige organet benytter stedsnavnet som navn på et sted, for eksempel ved oppføring av adresser o.l. Der et stedsnavn inngår som en del av et navn på et foretak eller lignende, vil stadnamnlova ikke regulere skrivemåten av dette foretaksnavnet. Tilsvarende gjelder for firmanavn. Dette går m.a. fram av Ot. prp. nr. 66 (1988-89) side 7 der det heter at ” *Utvalget har vurdert om det skal gjøres unntak for enkelte navnegrupper, og slår fast at slekts- og firmanavn prinsipielt og juridisk står i ei anna stilling.* ”

4.1.4 Konklusjon

Det har vært henvendelser angående registrering i offentlige registre av foretak med samiske navn. Det følger av det som er sagt ovenfor at stadnamnlova ikke hjemler en plikt for registeret til å registrere foretaksnavnet med samiske tegn selv om et stedsnavn inngår i foretaksnavnet. Registeret plikter likevel å registrere for eksempel adressen til foretaket med den fastsatte skrivemåten av stedsnavnet. I slike tilfelle plikter altså registeret å bruke samiske tegn dersom disse inngår i stedsnavnet. Dermed vil registrene måtte ha samiske fonter, noe som gjør de i stand til også å skrive foretaksnavnet med samiske tegn, selv om de ikke har plikt til det etter stadnamnlova.

4.2 Biblioteksektoren

4.2.1 Problem

I forbindelse med samisk bibliografi har Nasjonalbiblioteket, avdeling Rana, et registreringssystem som håndterer samiske tegn (biblioteksystemet MicroMarc med tilleggsprogrammet ”Samtast”). De samiske tegnene blir likevel ikke presentert for publikum på internett. For at data skal bli tilgjengelige for publikum, blir de eksportert via Trip-basen ved Nasjonalbiblioteket. Det er Trip-basen som danner grunnlaget for presentasjon av Samisk bibliografi på internett. Det er et problem i dag at samiske tegn ikke blir presentert korrekt verken i Trip-basen, på internett eller på CD-rom. Dette kan gi et feilaktig inntrykk av at basen ikke benytter samiske tegn. I trykte utgaver er alle tegn korrekte.

Nasjonalbiblioteket, avdeling Rana, registrerer også samiske dokument i BIBSYS. I selve registreringssystemet til BIBSYS blir samiske tegn registrert korrekt, men etter BIBSYS sine egne standarder for å registrere spesialtegn. I dag er statusen at tegn ikke blir korrekt presentert, verken ved søk i basen eller ved søk på internett.

4.2.2 Løsninger

BIBSYS lanserte tidlig i 2000 en løsning som baserer seg på samiskløsningen LEVI fra Sametinget. Dersom man installerer LEVI, kan man registrere samiske tegn korrekt, søke på samiske tegn og få fram samiske tegn ved søk. Brukere som ikke har installert LEVI, vil få samiske tegn presentert som blanke tegn. Nyere versjoner av MicroMarc, som er Windows-baserte, støtter ikke LEVI. Denne løsningen er dermed foreløpig. Nasjonalbiblioteket har som intensjon at Samisk bibliografi skal gå over fra MikroMarc til BIBSYS dersom BIBSYS kan tilby akseptable løsninger bl.a. når det gjelder samiske tegn. Lignende løsninger bør vurderes av andre biblioteksinstitusjoner, deriblant Samisk spesialbibliotek.

5 Generelle løsninger - Unicode

Som vist over er det flere praktiske problemer ved bruk av samiske spesialtegn. Programvare er og har vært basert på det engelske alfabetet. For språk som ikke baserer seg på det engelske alfabetet, har det vært problemer i ulike grad ved bruk av programvare. Dette gjelder flere europeiske språk, blant dem norsk og i større grad samisk (nordsamisk)².

For å løse disse problemene har det blitt utviklet en ny ISO-standard, kalt Unicode 10646. ISO står for The International Organization for Standardization. ISO er en verdensomspennende organisasjon av standardiseringsorgan med medlemmer fra 130 land, et fra hvert land.³

Dette betyr at standarden Unicode ikke er tilknyttet et enkelt kommersielt firma, men er en standard som alle kan bruke. Unicode baserer seg på 16-bits system. Det betyr at en bokstav/symbol består av et binært⁴ tall med 16 siffer. Dermed har man plass til $2^{16}=65536$ tegn innen en standard. Tidligere har man bruk 7 eller 8 bits tegnsett. Det betyr at man innen for en standard har hatt $2^7=128$ eller $2^8=256$ tegn til rådighet. For å få plass til alle bokstaver, tegn og symboler har man derfor tidligere måttet ha ulike standarder, gjerne en for hvert språk⁵. Dette har medført problemer for brukerne, spesielt ved konvertering og kommunikasjon mellom brukere.

Unicode tildeler hvert enkelt skriftegn et unikt tall, uansett hvilken plattform eller språk man bruker. De førende selskap innen programvareindustrien har implementert eller er i ferd med å implementere Unicode-standarden. Unicode understøttes i mange operativsystemer, moderne nettlesere og flere andre produkter. Utviklingen av Unicode-standard og tilgjengeligheten av verktøy som understøtter den, anses til å være en vesentlig utvikling innenfor utvikling av teknologi for programvare. Unicode gjør det mulig å bruke en programvare eller lese ett bestemt websted uavhengig av plattform, språk og land uten ytterligere rekonstruksjon. Det gjør det mulig å transportere data gjennom mange forskjellige systemer, uten at de blir ødelagt.

I Unicode ligger alle tegn som benyttes i det samiske alfabetet inne. Unicode er nå implementert i de mest utbredte programvarene. Dette betyr at man i utgangspunktet skal kunne kommunisere med samiske tegn uten problemer.

² Lulesamisk og sørsamisk skrives med samme bokstaver som i det norske alfabetet

³ Norge er representert gjennom Norges Standardiseringsforbund (NSF). NSF er en paraplyorganisasjon bestående av fem standardiseringsorganer; Norsk allmennstandardisering, Norsk byggstandardiseringsråd, Norsk elektorteknisk komité, Norsk teknologisenter og Post- og teleilsynet. NSF er en privat organisasjon som representerer Norge. Samtidig er mange statlige organ medlem i de ulike standardiseringsorganene

⁴ Bestående kun av sifrene 0 og 1

⁵ For nordsamisk har man brukt to standarder, noe som har gjort problemene større enn nødvendig.

5.1 Problemer til tross for innføring av Unicode

Selv om Unicode innføres, vil man fortsatt ha problemer med gammel programvare som ikke baserer seg på denne standarden. Disse problemene vil ikke bli løst.

Et annet problem kan være at samiske tegn ikke implementeres inn i alle fonter. Selv om alle tegn har sin plass i Unicode-standard, betyr ikke det at alle skrifttyper har definert en font til alle bokstaver.

5.2 8-bits tegnsett

Vi har tidligere i rapporten argumentert for innføring av 16-bits tegnsett (Unicode). Inntil Unicode er etablert som en de facto standard, vil likevel mange dataprogrammer og andre elektroniske innretninger (mobil, PDA, osv.) være basert på 8-bits teknologi. Av den grunn arbeides det fortsatt for standardisering av 8-bits tegnsett på samisk.

I regi av Statskontoret for IT-infrastruktur i Sverige foregår et standardiseringsarbeid knyttet til samisk 8-bits tegnsett. Sametinget i Norge har gitt sine synspunkter, og har ingen innsigelser til arbeidet og løsningene som er skissert av Statskontoret.

Norges Standardiseringsforbund (NSF) har ansvaret for den overordnede styring og koordinering av standardiseringsvirksomheten i Norge. Arbeidsgruppen anbefaler at Sametinget i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet, som samordnende departement for samiske saker, har en dialog med Norges Standardiseringsforbund med sikte på å standardisere 8-bits tegnsett for samisk.

Spørsmålet har blitt fulgt opp på det nordiske møtet mellom ministrene ansvarlige for samiske spørsmål og sametingspresidentene. Der ble man enig om at det Nordiske embetsmannsorganet for samiske spørsmål skal utrede muligheten for å skape en felles løsning for de nordiske landene. Arbeidsgruppen støtter det initiativet som her er tatt.

6 ODIN og andre offentlige dokumenter

ODIN er en felles, elektronisk informasjonstjeneste fra regjeringen og departementene. Også her har man hatt de vanlige problemene når det gjelder samisk tegnsett og publisering.

Gjennom oppgradering av programvare skal det nå i prinsippet være mulig å presentere samisk tekst på ODIN. Kommunal- og regionaldepartementet sier i St. prp. nr. 1 (2001-2002) at det vil bli etablert et eget språkvalg på ODIN. Arbeidsgruppen er kjent med at dette arbeidet er igangsatt.

Til tross for dette har man fortsatt visse problemer med publisering av samisk tekst. Et av problemene har vært programvaren som tekstforfatterne har brukt. Dersom man bruker de gamle LEVI-løsningene i stedet for løsninger som bygger på Unicode, vil man fortsatt få problemer med presentasjon av samisk tekst. Det er derfor nødvendig at tekstforfattere og oversettere som jobber for departementene oppdaterer sine programvarer.

6.1 Krav til offentlige nettsteder

Statskonsult foretar en kontinuerlig evaluering av offentlige nettsteder. Resultatene av evalueringen presenteres på Norge.no.

Statskonsults evaluering gir ingen uttelling for tospråklig løsning for både samisk og norsk. En Unicode-basert teknologi gir samiske brukere adgang til å skrive og lese samisk på nett. Samtidig begrenser det funksjonaliteten til brukere med eldre datasystemer. Dette gir ”trekk” i evalueringen.

Arbeidsgruppen er derfor av den oppfatning at Statskonsults kvalitetskriterier for offentlige nettsteder må revurderes i forhold til dette, sånn at mulighet for samiskspråklig publisering belønnes i evalueringssystemet.

7 Tastatur

I regi av Statskontoret for IT-infrastruktur i Sverige foregår det et standardiseringsarbeid knyttet til samisk tastaturlayout. Sametinget i Norge har gitt sine synspunkter, og har ingen innsigelser til arbeidet og løsningene som er skissert av Statskontoret. Dette til tross for at foreslått tastatur avviker noe fra det tastatur som er utviklet av Microsoft. Dette siste baserer seg på en de facto standard, som også har vært benyttet i tidligere LEVI-løsninger.

Avviket mellom Microsofts tastaturløsning og den foreslåtte svenske standard vil etter Sametingets vurdering ikke få store praktiske konsekvenser. Statskontorets prinsipielle oppfatning er at ethvert nasjonal tastatur bør ha alfabetet sitt på unike taster – og ikke slik som MS-tastaturet hvor ”F” og ”f” framkommer ved hjelp av tastekombinasjonen ”Alt-Gr + t” eller ”Shift + Alt-Gr + T”. I Sverige er ”F” og ”f” foreslått lagt på ”Y” og ”y” – en bokstav som ikke finnes i det samiske alfabetet.

Arbeidsgruppen støtter Sametingets vurderinger om at standardisering av tastatur-layout bør basere seg på den løsning man har kommet frem til ved Statskontoret i Sverige.

Arbeidsgruppen er også kjent med at spørsmålet om tastatur er en sak det jobbes med i Norges Standardiseringsforbund. Arbeidsgruppen anbefaler at Sametinget og Kommunal- og regionaldepartementet har en løpende dialog både med Norges Standardiseringsforbund og med det tidligere nevnte fellesnordiske poliske organ om denne saken.

8 Vurderinger

Forpliktelser staten har påtatt seg gjennom ILO-konvensjon 169, Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk, FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og sameloven, innebærer at staten må legge til rette for bruk av samisk språk og tegnsett på data.

Den teknologiske utvikling innen IT-bransjen er av en slik art at problemene med samisk tegnsett og IT på sikt muligens vil løse seg uten statlig medvirkning. Det vil samtidig ta en viss tid før Unicode er fullt utbredt. Det vil derfor fortsatt kunne oppstå problemer med samiske tegnsett, spesielt i forhold til gammelt datamateriale og gamle program.

IT-bransjen og programvareindustrien er i stor grad dominert av private aktører. Det er derfor hovedsakelig gjennom sin rolle som markedsaktør staten kan påvirke og påskynde utviklingen som gjør det mulig å skrive og sende samiske tegn på data. I tillegg kan statlige organer påse at samisk skrift kan brukes hos statens egne organer.

Å legge til rette for bruk av samisk tegnsett kan også være et holdningsspørsmål. Det er derfor nødvendig å bevisstgjøre statlige etater om at staten er forpliktet til etter stadnamnlova å bruke samiske spesialtegn i adresseregistre. Gjennom utbredelsen av Unicode er det ikke lengre tekniske hindrer for at dette skal kunne skje. Statlige etater bør derfor henstilles til å åpne for bruk av samiske spesialtegn fullt ut, også utover hva loven pålegger.

Problemene knyttet til samiske tegn og IT er felles for Norge, Sverige og Finland. Det er derfor naturlig at de nordiske lands myndigheter samarbeider om utfordringene. Dersom alle nordiske land gjennomfører standardiseringsarbeid og iverksetter innkjøpskrav om Unicode, vil dette kunne stimulere databransjen til å implementere plattformer som innbefatter samiske tegn.

Det vil likevel fortsatt være behov for standardiseringer når det gjelder 8-bits tegnsett. Arbeidsgruppen støtter de initiativ som er tatt på svensk side.

Arbeidsgruppen støtter også de initiativ som er gjort når det gjelder standardisering av tastaturløsninger for samisk.

Det er også nødvendig med en dialog med Norges Standardiseringsforbund om de spørsmål som er tatt opp. Dette er et ansvar både for Sametinget og de berørte departementer.

9 Arbeidsgruppens anbefalinger

- ✦ Departementene må bevisstgjøre underliggende etater på at man må implementere systemer som baserer seg på Unicode.
- ✦ Statlige innkjøpsavtaler med programvareleverandører må inneholde krav om at all programvare skal støtte Unicode – enten ved levering eller innenfor et gitt tidsrom.
- ✦ Departementene og underliggende etater må oppgradere egen programvare for å muliggjøre presentasjon og saksbehandling på samisk, både på internett og i trykte publikasjoner.
- ✦ Sametinget i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet følger opp spørsmålet om standardisering av 8-bits tegnsett og tastaturløsninger i forhold til det nordiske initiativ som er tatt og i forhold til Norges Standardiseringsforbund.